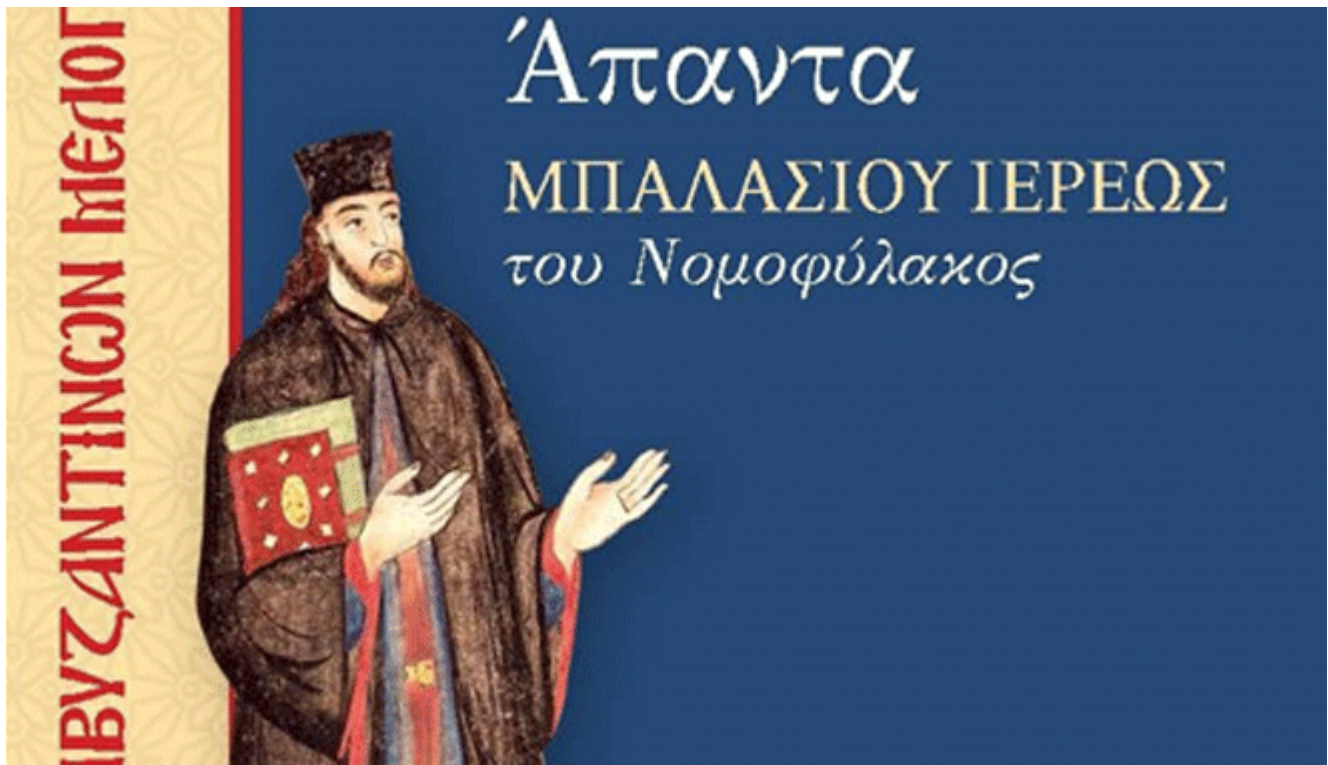


## «Υπάρχουν μέλη του Μπαλασίου Ιερέως που ψάλλονται μέχρι σήμερα;»

Πολιτισμός / Συνεντεύξεις



Με αφορμή τον προς έκδοση Α΄ Τόμο των Απάντων του Μπαλασίου Ιερέως και Νομοφύλακος με ανέκδοτες μουσικές συνθέσεις του εξηγημένες στη Νέα Γραφή από τον Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα, από τον Διονύσιο Αθ. Σταματόπουλο, μουσικοδιδάσκαλο και λαμπαδάριο του Ιερού Ναού Αγίας Βαρβάρας Πατρών, είχαμε την ευκαιρία να συνομιλήσουμε μαζί του για τη προσπάθεια αυτή και τη σπουδαιότητα του εγχειρήματος του για τη κοινότητα των ψαλτών.



**Πεμπουσία:** Πώς προέκυψε η έκδοση; Είχατε κάποιο μουσικολογικό ενδιαφέρον, σας βοήθησε σ' αυτό η ψαλτικής σας εμπειρία;

**Διονύσιος Σταματόπουλος:** Κατ' αρχήν να σας ευχαριστήσω θερμώς για το βήμα το οποίο μου παρέχετε μέσα από την έγκυρη ιστοσελίδα σας. Η ερώτηση είναι πολύ ενδιαφέρουσα και η απάντηση δεν είναι προφανής. Σίγουρα μου έδωσε ερεθίσματα και η προσωπική μου ενασχόληση με την τέχνη τού Δαμασκηνού αλλά σε αυτό συνέτεινε η συμμετοχή μου στο πρόγραμμα μεταπτυχιακής επιμόρφωσης τού ΚΕΠΕΜ «Άγιος Μάξιμος ο Γραικός»· εκεί με τούς δασκάλους μου και κυρίως με τον επιβλέποντα τής εργασίας μου κ. Γεώργιο Κωνσταντίνου είδα μία διαφορετική οπτική για την ψαλτική τέχνη και κυρίως για την εκδοτική των κειμένων της. Αν σε αυτά προσθέσουμε και την προσωπική μου φιλοδοξία να αφήσω στις επόμενες γενεές ψαλτών και μουσικοφίλων εν γένει ένα «κτήμα ες αιεί», μπορεί κανείς να κατανοήσει τελικά το πώς ελήφθη αυτή η εκδοτική πρωτοβουλία.

**Π.:** Μιλήστε μας για τις ευκολίες ή δυσκολίες της έκδοσης.

**Δ.Σ.:** Πράγματι, το ζήτημα τού χειρισμού των χειρογράφων είναι πάντοτε το άλφα και το ωμέγα για έναν εκδότη και εγώ δεν θα μπορούσα να είμαι η εξαίρεση. Ως προς το κυριώτερο ζήτημα, δηλαδή το ευανάγνωστο των χειρογράφων, ευτυχώς δεν υπήρχε κάποιο σοβαρό ζήτημα καθώς δεν υπήρχαν χάσματα ή ο,τιδήποτε θα μπορούσε να δυσχεράνει ουσιαστικά την ανάγνωσή τους. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βάθους καρδιάς το προσωπικό της E.B.E. για την άψογη ποιότητα των φωτοαντιγράφων και ειδικώτερα την κα. Κοκκίνη Αγγελική από το

τμήμα χειρογράφων και ομοιοτύπων με την οποία είχα μία άψογη συνεργασία και ανά πάσα στιγμή ήταν διαθέσιμη να ικανοποιήσει τα αιτήματά μου. Ως προς τα επιμέρους ζητήματα, ένα θέμα το οποίο αντιμετώπισα ήταν το ότι η γραφή του Χουρμουζίου σε κάποια σημεία είναι εξαιρετικά πυκνή ίσως λόγω έλλειψης χρόνου ή και έλλειψης χαρτιού, πράγμα ιδιαιτέρως πολύτιμο εκείνη την εποχή.

Ας μην ξεχνούμε επιπλέον ότι ο Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ από το 1822 και ενώ είχε προηγηθεί η ανάρρηση στον επισκοπικό θρόνο τού Χρυσάνθου εκ Μαδύτων και η πρόωρη εκδημία τού Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, ανέλαβε ουσιαστικά κατά μόνας το όλως επίπονο και χρονοβόρο έργο τής μεταγραφής παλαιών χειρογράφων στη Νέα Γραφή τού 1814, οπότε τέτοιου είδους βιασύνη είναι απολύτως δικαιολογημένη.

Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται προφανώς και η επιλογή του να μην γράψει πάλι τις επαναλαμβανόμενες γραμμές των κομματιών, οι οποίες όμως τελικά καταγράφονται στην έκδοση. Ένα άλλο θέμα το οποίο αντιμετώπισα μάλλον έχει να κάνει με την ελλιπή γνώση τής φιλοσοφίας της μουσικής γραφής την οποία έχουμε οι σημερινοί ψάλτες πάρα με «λάθος» του εξηγητή· πολλές φορές οι φθορές οι οποίες υπάρχουν στα μέλη ιδίως όταν εμφανίζεται το φαινόμενο τού τροχού δε λύονται καθώς προφανώς οι μύστες τότε τής βυζαντινής μουσικής γνώριζαν τότε έπρεπε αυτό να συμβή χωρίς να γράφεται στο κείμενο.

Προσωπικά επέλεξα, με βάση την κίνηση του μέλους και προς διευκόλυνση των μελετώντων τα κείμενα, να σημειώσω τα σημεία αυτές λύονται. Σε γενικές γραμμές πάντως δεν επενέβην στην γραφή του Χουρμουζίου σχεδόν καθόλου εκτός των περιπτώσεων λαθών εκ παραδρομής όταν το μέλος δεν κατέληγε στη μαρτυρία τού φθόγγου ο οποίος είχε σημειωθεί. Στόχος μου ήταν σε κάθε περίπτωση να δώσω μία αυτούσια αποτύπωση (όσο αυτό ήταν εφικτό) της εξήγησης τού Χουρμουζίου στα κείμενα του Μπαλασίου.



**Π.:** Γιατί επιλέξατε το έργο του Μπαλασίου; Ποια η θέση του μεταξύ των βυζαντινών και μεταβυζαντινών συνθετών;

**Δ.Σ.:** Πραγματικά η ερώτησή σας μου δίνει μία πολύ καλή ευκαιρία ώστε να μιλήσω για έναν από τους σημαντικότερους μουσουργούς της βυζαντινής μουσικής του οποίου η αξία ακόμα και μέσα στον ψαλτικό κόσμο φρονώ ότι δεν έχει αναγνωρισθεί όσο θα τού άρμοζε. Ο Μπαλάσιος Ιερέυς και Νομοφύλαξ είναι μία από τις μεγαλύτερες μορφές του 17ου αιώνας στην ψαλτική τέχνη. Έδρασε παράλληλα με εμβληματικές μορφές όπως ο Γερμανός Νέων Πατρών, ο Πέτρος Μπερεκέτης, ο Μανουήλ Χρυσάφης ο Νέος χωρίς να υστερή από αυτούς ούτε σε παραγωγή ούτε σε ποιότητα. Το έργο του είναι πλουσιώτατο καθώς έχει μελοποιήσει σχεδόν όλα τα είδη ύμνων ενώ οι μουσικές γραμμές του ακολουθούν πιστότατα την παράδοση κρατώντας ταυτόχρονα και την προσωπική του σφραγίδα. Δυστυχώς το μεγαλύτερο έργο του παραμένει ακόμα και σήμερα ανέκδοτο οπότε για μένα ήταν «πεδίων δόξης λαμπρόν» να το φέρω στην επιφάνεια.

**Π:** Ψάλτες και μαθήματα Μπαλασίου. Πόσο πιστεύετε ότι θα βοηθήσει τους ψάλτες και την διδασκαλία της ψαλτικής σήμερα; Σε τι διαφέρει το μέλος Μπαλασίου από άλλους μελοποιούς.

**Δ.Σ.:** Σας συγχαίρω πραγματικά καθώς η εξαιρετική ερώτησή σας και ιδίως το πρώτο σκέλος της μου δίνει την δυνατότητα να ξεκαθαρίσω κάποιες παρανοήσεις οι οποίες υπάρχουν σχετικά με τα αρχαιότερα μέλη ακόμα και μέσα στον ψαλτικό

κόσμο. Εν πρώτοις, οποιοσδήποτε ασχολείται με μία τέχνη και ιδίως όταν την ασκεί σε επαγγελματικό επίπεδο έχοντας εξειδικευθεί σε αυτήν, οφείλει πάντοτε να στρέφεται στις αρχαίες πηγές της ώστε αφ' ενός μεν να κατανοεί την εξέλιξη της μέχρι και σήμερα αφ' ετέρου δε να διδάσκεται από τούς παλαιότερους διδασκάλους οι οποίοι ήταν εμβριθέστατοι γνώστες της και έθεσαν τα θεμέλια ώστε αυτή να καταλήξει στην σημερινή της μορφή· προφανώς το ίδιο δεν θα μπορούσε να μην έχει εφαρμογή και στην βυζαντινή μουσική· ειδάλλως, και ας μη φανεί αμετροεπές αυτό το οποίο θα πω, η γνώση του παραμένει λειψή.

Ειδικότερα, όσον αφορά συγκεκριμένα στα κείμενα τού Μπαλασίου, αυτά σαφώς απευθύνονται σε προχωρημένους στην ψαλτική τέχνη ενώ δύνανται να ψάλουν κυρίως σε περιπτώσεις όπου υπάρχει άνεση χρόνου λόγω μεγάλης διάρκειας της ακολουθίας καθώς είναι αρκετά εκτεταμένα με πλούσια μελισματική εξέλιξη. Για όλους όμως όσοι μελετούν με ενδιαφέρον την βυζαντινή μουσική είναι μία ανεξάντλητη πηγή αντλήσεως παραδοσιακών μουσικών θέσεων και φράσεων και επομένως μπορεί να έχει μία πολύ σημαντική θέση στη διδασκαλία της μουσικής σε επίπεδο τουλάχιστον διπλώματος αν και υπάρχουν και συντομώτερα κομμάτια όπως οι Αργές Δοξολογίες τα οποία μπορούν να μελετηθούν και σε μικρότερα έτη της μουσικής.

Όσον αφορά στο δεύτερο σκέλος της ερώτησής σας, θα ήθελα να καταστήσω σαφές ότι ο Μπαλάσιος ανήκει σε μία άλλη εποχή όπου τα ζητούμενα και οι προτεραιότητες γύρω από την ψαλτική ήταν τελείως διαφορετικά. Οι θέσεις του είναι αυστηρές και αποπνέουν μία ησυχαστική δωρικότητα, τοποθετούνται ξεκάθαρα στο πεδίο του Κλασικισμού. Λυρικές μουσικές εξάρσεις ανιχνεύονται σπανιότατα έως και καθόλου στο έργο του ενώ και η χρήση των μουσικών φθωρών μετάβασης από το χρωματικό στο διατονικό γένος και τούμπαλιν είναι εξαιρετικά φειδωλή. Εξαιτίας αυτών των χαρακτηριστικών, τα μέλη απαιτούν εμβριθείς γνώστες αλλά και προικισμένους φωνητικά εκτελεστές με την απαιτούμενη αισθητική καλλιέργεια γύρω από την μουσική ώστε αυτά να αποδωθούν σωστά και να ξεδιπλώσουν τις αρετές τους στο φιλήκοο κοινό. Οι πλέον δε μακροσκελείς συνθέσεις είναι προφανές ότι απαιτούν σαφώς κατηρτισμένες χορωδίες.

**Π.:** Υπάρχουν μέλη του Μπαλασίου που ψάλλονται μέχρι σήμερα; Πόσο θα βοηθήσει η έκδοση στην καθιέρωση αυτών των μαθημάτων; Μήπως τα μέλη αυτά ανήκουν σε συγκεκριμένη εποχή;

**Δ.Σ.:** Η ερώτησή σας είναι πραγματικά καίρια και με αυτόν τον τρόπο μου δίνεται η ευχέρεια να αντικρούσω κάποιες παγιωμένες αντιλήψεις σχετικά με την χρήση μελών όπως αυτά του Μπαλασίου στη Λατρεία. Κατ' αρχήν, η συνήθης ψαλτική πρακτική μέχρι και τα τελευταία είκοσι χρόνια ίσως δεν περιλάμβανε σχεδόν

καθόλου μέλη τού Μπαλασίου και φυσικά ένας λόγος είναι το ότι τα περισσότερα δεν έχουν εκδοθεί ακόμα. Με την άνθιση όμως της έρευνας και της μελέτης των κειμένων και μέσα από τα χειρόγραφα, πολλές χορωδίες κυρίως όπως και η «Κλείδα» με χοράρχη τον κ. Δημήτριο Γαλάνη στην οποία συμμετείχα κι εγώ μέχρι πρότινος έχει εκτελέσει και ανέκδοτα κείμενά του.

Σίγουρα αυτή η έκδοση θα συντελέσει στο να χρησιμοποιηθούν πολλά μέλη τού Μπαλασίου στην Λατρεία ακόμα και την ενοριακή καθώς δεν είναι όλα τόσο εκτεταμένα και απροσπέλαστα τουλάχιστον από έναν καλά κατηρτισμένο εκτελεστή. Παραδείγματος χάριν, τα αργά «Κεκραγάρια» τα οποία αποθησαυρίζονται στον τόμο είναι κατά τι αργότερα αυτών τού Ιακώβου Πρωτοψάλτου και αποτελούν μία καλή εναλλακτική για επίσημους εσπερινούς ενώ οι αργές δοξολογίες δεν διαφέρουν ως προς την έκταση με αυτές οι οποίες συνηθίζονται να ψάλλονται μέχρι και σήμερα. Οι στίχοι επιπλέον τού έντεχνου Πολυελέου «Δούλοι Κύριον» μπορούν κάλλιστα να ψαλούν και στις ενορίες μετά το τέλος της Θείας Λειτουργίας κατά την διανομή τού αντιδώρου. Είναι βέβαια πασιφανές από την άλλη ότι οι πλέον αργές συνθέσεις προορίζονται για ειδικές περιπτώσεις κυρίως στην μοναστική πρακτική χωρίς αυτό να αποκλείει την χρήση τους και σε μεγάλες πανηγύρεις ενοριών όταν υπάρχει κατάλληλη χορωδία και ο χρόνος της ακολουθίας τό επιτρέπει. Ως προς το τελευταίο σκέλος της ερώτησης, προσωπικά πιστεύω ότι τα πραγματικά κλασικά κομμάτια δεν περιορίζονται σε μία συγκεκριμένη εποχή και μπορούν να είναι επίκαιρα και σήμερα και σίγουρα τα μέλη τού Μπαλασίου ουδείς θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι δεν είναι κλασικά.

Επειδή όμως δεν θα διστάσω να θέσω το δάκτυλο «επί τον τύπον των ήλων», οι συνθέσεις τού Μπαλασίου όντως μοιάζουν κάπως παράταιρες σήμερα καθώς τα τελευταία πενήντα χρόνια έχει επικρατήσει σχεδόν ολοκληρωτικά μία εξπρεσιονιστική λογική στην απόδοση των ύμνων ιδίως από τους πλέον καλλίφωνους εκτελεστές και ένας υπερβολικός λυρισμός ο οποίος αρκετές φορές θα τολμήσω να πω ότι αφίσταται από την προσευχητική και ησυχαστική φύση της εκκλησιαστικής ψαλμωδίας. Σε αυτήν την εποχή έρχονται, χωρίς φυσικά να είναι τα μόνα, τα μέλη του Μπαλασίου να θυμίσουν ότι η βυζαντινή μουσική στην πηγή της είναι λιτή και δωρική και συνάμα μεγαλοπρεπής και λαμπρή. Έγκειται φυσικά στην προσωπική ευαισθησία αλλά και μουσική καλλιέργεια τού καθενός να εκτιμήσει ή όχι αυτές τις συνθέσεις και να τις εντάξει, όσο αυτό είναι φυσικά εφικτό, στην ψαλτική πρακτική.



Ἄρχὴς Δοξολογίης Μπαλασίου ἱερέως τοῦ νομοφύλακος

Ἦχος ᾠ̣ Πά

**Δ** ο ξ α σοι τω δει ξ α α α αν τι το ο φως  
δο ο ξ α ε εν υ υ φι ι ι ι ι σοι  
οις θε ε ε ω και ε πι γης ει ει ρη η η  
η νη εν α α α ανθρω ω ποις ε ε ε ευ δο  
χι ι ι ι ι α

**Υ** μ ν ς ς ς με εν σε ε Ευ λο γ ς μεν  
σε προ σκυ ν ς μεν σε δο ο ο ο ξο ο λο  
ο ο γ ς ς με εν σε Ε ευ χα α ρι ι ς ς  
με ε σοι δι α την με ε ε ε γα α α λη  
ην σ ς δο ο ο ο ο ξαν



**Π.:** Θα μπορούσατε να μας εμπιστευθείτε τις σκέψεις και τα σχέδιά σας όσον αφορά τη συνέχιση της έκδοσης απάντων του Μπαλασίου;

**Δ.Σ.:** Είναι πραγματικά δύσκολο και ιδίως την σημερινή εποχή να γίνονται σχέδια για το μέλλον, όμως μετά από την εξαιρετικά θερμή υποδοχή της οποίας ήδη έχει τύχει ο Α΄ τόμος των Απάντων (και εδώ να ευχαριστήσω δημοσίως τους ουδόλως ευάριθμους συνδρομητές οι οποίοι συνέβαλαν στην έκδοσή του), θα ακολουθήσει και μάλιστα όχι μετά από πολύ καιρό η έκδοση τού Β΄ Τόμου ο οποίος θα κλείσει την σειρά και θα περιλαμβάνει ψαλλόμενα της Θείας Λειτουργίας και συγκεκριμένα τα εξής μέλη: «Τον Σταυρόν Σου προσκυνούμεν», «Όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθητε» (και τα «Δύναμις» αυτών), Αργά Αλληλουϊάρια, Χερουβικά καθώς και Κοινωνικά. Η εκδοτική προσπάθεια πάντως από πλευράς μου δεν πρόκειται να εξαντληθεί στους δύο αυτούς τόμους καθώς είμαι σε θέση να υποσχεθώ στο φιλόμουσο κοινό ότι θα υπάρξουν και άλλες εκδόσεις ανέκδοτων κειμένων προς τέρψιν του αλλά και προς μελέτη.

Να σημειώσω ακόμα ότι για αυτήν την έκδοση, εκτός από τις αμέτρητες ώρες τις οποίες αφιέρωσα προσωπικά, υπάρχει και μία ομάδα πιστών συνεργατών μου η οποία συνέβαλε τα μέγιστα ώστε αυτή να είναι άρτια από κάθε άποψης, αισθητικής και χρηστικής, και ο ρόλος τού καθενός αναφέρεται στον πρόλογο τής έκδοσης. Φυσικά, η συγκεκριμένη έκδοση, όπως και κάθε πόνημα το οποίο εκτίθεται δημοσίως, θα κριθεί εντέλει και αυστηρότατα μάλιστα από το κοινό στο οποίο άλλωστε και απευθύνεται. Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην τελειώσω την συνέντευξή μου δοξολογώντας τον Τριαδικό Θεό (προς δόξαν Του Οποίου άλλωστε γράφθηκαν όλα τα μέλη τού τόμου και κάθε τόμου Βυζαντινής Μουσικής) Ο Οποίος σκέπει εμένα και την οικογένειά μου και μου έδωσε την δύναμη να φέρω εις πέρας το επίπονο αυτό έργο παρά τις όποιες δυσκολίες παρουσιάζονταν κατά καιρούς.

**Π.:** Ευχαριστούμε πολύ.

**Δ.Σ.:** Και εγώ ευχαριστώ για την ευκαιρία αυτή να μιλήσουμε για μια τόσο μεγάλη μορφή της ψαλτικής μας τέχνης.

*Λεπτομέρειες για την έκδοση μπορείτε να δείτε [εδώ](#) και [εδώ](#)*

<http://bit.ly/2GrJp53>